Langzaam glijdt de streektaal uit Drenthe. Is dat een ramp? Wat komt in de plaats van het dialect? Welke rol is weggelegd voor het *Huus van de Taol* en *Het Drentse Boek*?
Twee betrokken echtparen met de nodige onderlinge relaties laten hun licht schijnen op de streektaal als verdwijnend element van de Drentse cultuur.
Pittige dialogen om thuis of op school na te spelen en zelf uw standpunt te bepalen over de waarde van lokale taal.
Tweetaligheid voor uw kinderen. Drents en Nederlands, of wordt het toch Chinees, Portugees, Spaans of Engels als eerste of als tweede taal. Of Duits?

Blijft voor het Drents het hospice of volgt een wedergeboorte?

Ter Verpoozing, Peize
ISBN: 978-90-73064-57-7

streektaal tussen hospice en wieg

Gerard Stout

Gerard Stout

van blauwzwart naar lichtbruin

van blauwzwart naar lichtbruin

Uitgeverij Ter Verpoozing, Peize
ISBN: 978-90-73064-57-7
NUR: 307

© Gerard Stout

Omslag en vormgeving: Gerard Stout

Contact: gerardstout@kpnmail.nl

Boeken via POD www.iwemabestseller.nl & vermeerbestseller.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, digitale bestanden of op welke wijze dan ook zonder schriftelijke toestemming van de auteur.
U kunt een enkele verschrijving ontmoeten.

van blauwzwart naar lichtbruin

Theaterdialoog over Drentse taal en cultuur

Gerard Stout

Ter Verpoozing

Verpoozing na verzoening

Inleiding

Kraantjespot, klompen en dreuge worst; komt ook de Drentse taal in deze nostalgische reeks terecht? Heeft streektaal toekomst? En als vervolgvraag: heeft Nederlands toekomst?

Natuurlijk heeft het dialect, zoals elke taal, een toekomst, maar hoe ziet die toekomst eruit? Welke factoren spelen een rol bij de langzame of snelle dood van het Drents dialect? Verblijft het Drents in een hospice, of staat een wieg klaar voor een nieuwe start? Wie zijn schuldig aan de teloorgang en is er kans op eerherstel? Aan wie is de toekomst van literatuur in Drenthe?

In vier theaterdialogen onderzoeken twee echtparen de stand van zaken.

Lammert Lammerts en zijn vrouw Trui Reuvers binden de strijd aan met Eugène Boissevain en zijn eega Josephien van Dooren. Onderhuids spelen sociale afkomst en traditie een rol bij de beschouwing van het culturele en literaire landschap. Vanuit verschillende invalshoeken bespreken ze opkomst, bloei en teloorgang van de streektaal in het hedendaagse Drenthe. Ontwikkelingen in de streektaal staan niet los van maatschappelijke ontwikkelingen en maatschappelijke achtergronden.

Taal in een tijd van technologische reproductie.

De theaterdialogen zijn een aanzet om eigen gedachten aan te scherpen. De dialogen in dit boek zijn een uitnodiging om thuis, op school en in het theater met elkaar op te voeren. Een mooie aanzet voor een inhoudelijke feestpartij.

Ga aan de slag met deze dialogen en ontdek uw eigen overtuigingen.
Speel het spel. De wereld is het schouwtoneel.

Scène 1

LOCATIE: *Cliché café, pluche kleed op tafel, koffie in kraantjespot. Variaties zijn mogelijk. Ook: terras van een café met op tafel een thermoskan met koffie en melk en suiker in cupjes, poeder... Twee keukenstoelen.*

TIJD: *Overdag.*

PERSONAGES: *(Allen midden veertig tot eind vijftig.)*

Lammert Lammerts: *'Typische' Drent, arbeidsongeschikt / in ruste. Vrijwilliger. Onopvallend gekleed. Grijze muis. (Zijn vrouw* Trui Reuvers *werkt – inmiddels afgekeurd als maatschappelijk werkster – in zorgcentrum* de Horizon *en is vrijwilliger in een hospice. Onopvallende vrouw. Draagt weinig modieuze trui.)*

Eugène Boissevain: *'Import'. Onderdirecteur van cultuur- en theatercentrum* De Kleine Klok. *Enigszins randstedelijk bekakt. Fel gekleurd jasje. Modieus. Apart. (Zijn vrouw* Josephien van Dooren *is executive manager bij uitgeverij van streek(taal)boeken* Ter Verpoozing. *Modieus gekleed. Licht extravagant.)*

Lammert Lammerts *en* Eugène Boissevain *zijn oude schoolvrienden.* Eugène Boissevain *heeft* Josephien van Dooren *na tien jaar huwelijk van* Lammert Lammerts *'overgenomen'.*

SPULLEN: *Koffie, kopjes, stoelen, tafel voor twee, visitekaartje, portemonnee, boek* De grote verzoening.

START: Lammert Lammerts *zit aan tafel en staat op als* Eugène Boissevain *binnenkomt.*

Lammert: (*traag*) Moi Eugène. Goedendag. Lang niet gezien. Je ziet er goed uit. (*monstert Eugène van kop tot teen*) Ga zitten.

Eugène: (*blijft nog staan. beetje bekakte stem*) Goed je te zien. We hebben elkaar lange tijd niet bijgepraat. Time flies like an arrow. Wat doe je zoal Lammert Lammerts? Kom je je tijd wat prettig door kerel? Goejedag Lammert.

Lammert: (*gaat staan, schudt hand, enige reserve, negeert vraag, beetje uit de hoogte*) Hoe gaat het met je Eugène?

Eugène: (*krachtig*) Goed, en met jou?

Lammert: (*gaat zitten*, *negeert antwoord en vraag)* Je hebt een nieuwe baan, heb ik uit de krant begrepen. Directeur van *De Kleine Klok*. Proficiat. (*pauze*) Mooie naam voor een cultureel centrum.

Eugène: (*met gebaren erbij*) Onderdirecteur. Mooie naam, inderdaad. (*geeft visitekaartje*) Maar ik laat de kleine klokjes hard klingelen (*obsceen kloklui-gebaar*). We timmeren aan de weg met cultuur. (*gaat zitten*) Fijn dat je tijd vrij kon maken.

Lammert: (*serieus*) We hebben elkaar heel weinig gezien en gesproken. (*bestudeert visitekaartje, leest met nadruk voor)* **Executive director (Ass.)** Eugène Boissevain. En wat betekent **Ass**. achter je titel? (*grijnst beetje*) Toch niet **ezel?** (*fronst*) Er ligt de wereld tussen toen en nu. Tien jaar, meer misschien?

Eugène: (*negeert opmerking over ezel, wegwerpgebaren*) Druk, druk, druk.

Lammert: (*beetje meewarig*) Wie niet.

Eugène: (*negeert meewarigheid*) Jaren vliegen als een schaduw heen. Zoals het televisieprogramma zegt: goede tijden, slechte tijden. En niet noodzakelijk in deze volgorde. (*glimlacht*) Maar, ik kijk niet terug. De toekomst ligt vóór ons. (*populair*) Of niet Lammert? The future is ours.

Lammert: (*beetje bitter*) Ik begrijp dat je voor jezelf spreekt.

Eugène: (*negeert opmerking, schudt kort z'n hoofd in wegwerpgebaar*) De toekomst, daar gaat het om. En om cultuur. Alles voor de kunst, zoals Reve zei.

Lammert: (*mat*) Ik hoef niet alles te weten van wat achter ons ligt, maar hoe gaat het met (*nadruk Boissevain*) Josephien **Boissevain**? Ook goed? Hoop ik.

Eugène: Prima. (*nadruk op Reuvers*) Josephien **Reuvers** heeft net een nieuwe baan. Ze is nu executive manager bij uitgeverij *Ter Verpoozing*. En zonder dat (*nadruk*) **Ass**. Ze is geen **associate**, zoals ik bij *de Kleine Klok*, en ook geen (*op z'n Engels*) **assistent**. Josephien is in full charge. (*pauzeert*) Bijzonder dat ze die baan heeft gekregen. Vijfde maand. Je weet wel hoe dat gaat.

Lammert: (*vlak, niet geïntimideerd*) Er is veel dat ik niet weet. En dat laat ik graag zo. Ook een dertiende maand ken ik niet. Flauw grapje. Inderdaad bijzonder dat ze aangenomen werd terwijl ze zwanger is.

Eugène: (*beetje blaaskakerig*) Promotie. Het was promotie van ondersteunend medewerker naar executive manager. Ze was al in dienst bij de uitgeverij. Haar kweekschool komt daar goed van pas. Educatief, literair, populaire wetenschappen en streektaal. Jouw taal; Drents.

Lammert: (*negeert laatste opmerking*) Derde kind alweer?

Eugène: (*trots*) Vierde. De vierde jongen komt eraan. De oudste gaat al naar groep vijf.

Lammert: Ik raak gemakkelijk de tel kwijt. (*probeert enthousiast te klinken*) Weer een jongen, zei je. Proficiat.

Eugène: (*opgewekt*) Weer een jongen. Echo. Met een echo weet je tegenwoordig alles. Het kind is geen verrassing meer. Alles erop en

eraan. (*gemaakt grappig*) Geen hazenlip, geen Down. Zelfs de haarkleur kunnen ze vooraf verklappen. Donkerblond. Wipneusje van Josephien. Wonderlijk die technieken. Alsof het kind een echo is van de oerknal. De conceptie bedoel ik. En dat is het ook.

LAMMERT: (*beetje meewarig*) Tweede leg. (*licht plagend*) Straks vier halfbroertjes voor de twee halfzusjes. Irma en Leonore zijn al bijna volwassen, of niet?

EUGÈNE: (*neemt kop koffie, ingehouden*) Je rekent nog als vanouds. Ik kijk niet om. (*negeert opmerking*) Ieder zijn kwaliteiten.

LAMMERT: (*overwinningsgevoel*) Je kent mijn kwaliteiten langzamerhand. Hoe lang waren we al vrienden voor je mij Josephien afhandig maakte? (*verwacht geen antwoord*) Maar misschien ken je mijn gebrek aan kwaliteiten wel beter dan ik ze ken.

EUGÈNE: (*optimistische toon, lichte verontwaardiging*) Ik weet het. Op papier ben je een arbeidsongeschikte dwarsligger, maar daar houd ik geen rekening mee. Jaren naar alle tevredenheid voor de klas en van de ene op de andere dag zonder gouden handdruk uitgerangeerd. Kundig man met een diploma maar met een vlekje van onhandelbaarheid en eigenzinnigheid. Getemd door een arbeidsconflict.
Niets mag meer op pure ervaring. Levenskunst telt niet in het protocollenoerwoud en in de competentiejungle. Met en zonder diploma's ben je niets in deze moderne maatschappij –

LAMMERT: Hedendaagse –

EUGÈNE: Hedendaagse. Ik was vergeten dat je aan zorgvuldigheid hecht. Alleen als je goed bent in digitale vaardigheden of verbaal ontzettend gebekt bent, kun je zonder diploma's carrière maken en rijk worden in de (*nadruk*) **hedendaagse** maatschappij. Je hoeft niet netjes te kunnen spreken en je mag ook onzin vertellen, als je maar van de tongriem gesneden bent.
Gelukkig ben ik in de culturele hoek terechtgekomen, daar vind je

nog waardering voor levenskunst. Applaus is immers ons doel. Maar meestal geldt dat schreeuwerig volume en doorsneebulk ver uitstijgen boven bedachtzame intonatie en groeiende kwaliteit. Maar in de cultuur –

LAMMERT: Veel geld verdienen met praatjes maken, of incasseren, bedoel je. Rijk worden is iets anders. Rijk worden heeft soms iets met geld te maken, maar vaker niet. (*oogcontact*) Jij weet daar alles van.

EUGÈNE: Je zoekt wel snel de diepte op. Prietpraat is aan jou niet besteed. (*met een kwinkslag)* Of gaan we elkaar een potje beledigen? Lijkt me niet. Laten we het beschaafd houden. Na tien jaar apart hoeven we elkaar niet meer te haten. Of niet soms? (*steekt hand uit*)

LAMMERT: (*schudt uitgestoken hand en zwijgt*)

EUGÈNE: Nou ja, hoe dan ook, prietpraat kan ik elders ook wel kwijt. (*mompelt, grijnst*) Thuis.

LAMMERT: (*zwijgt*)

EUGÈNE: (*vlot*) Hoe is het met Trui? Zo heet ze toch? Trui van Dooren.

LAMMERT: (*herneemt zich*) Druk, druk, druk, om jou te citeren.

EUGÈNE: (*serieus*) Nog altijd in het bejaardenhuis?

LAMMERT: (*neutraal*) Zorgcentrum. Tegen betaling hand-en-span-diensten in *de Horizon* en vrijwilliger in het hospice.

EUGÈNE: (*licht neerbuigend*) Levert dat nog wat op, achter de horizon, behalve voldoening?

LAMMERT: (*stevig*) Veel voldoening. Maar je komt vast niet om over geld, weelde en voldoening te praten.

Eugène: (*wegwerpend*) Ach, geld en weelde zijn betrekkelijk.

Lammert: Pecunia non olet en weelde stinkt ook niet. (*schenkt koffie*).

Eugène: Zwart graag.

Lammert: (*zakelijk*) En, Eugène wat brengt je hier? Waarom heb je een afspraak met me gemaakt? Tien jaar geleden heb je Josephien Reuvers van me losgeweekt, om het voorzichtig te zeggen, en nu kom je bij me langs. Ik ben benieuwd wat je van me wilt.

Eugène: (*onderarmen op tafel, open handen*) Ik kom voor jou. Niet uit schuldgevoel. (*serieus*) In de liefde telt schuld niet. (*pauzeert*) Ik wil weten hoe het met je is. (*pauzeert*) We hebben een lange geschiedenis samen. Vwo, enkele vriendinnen. Meer dan enkele vriendinnen. Josephien. De avonden doorzakken bij café *De Jonge*, bomen opzetten over het leven. De vakanties. Op de brommer naar Brussel en op de fiets naar Polen.
We hebben een gezamenlijke geschiedenis. Die wil ik niet wegpoetsen. (*pauzeert*) Ik mag hopen dat je het leed van de echtscheiding inmiddels hebt verwerkt. Je hebt (*nadruk **van Dooren***) Trui **van Dooren** gevonden, of zij heeft jou gevonden, dat weet ik niet. En wat ik uit de derde hand hoor. Het gaat jullie goed. Een warme Trui, neem ik aan, als je me dit grapje veroorlooft. (*grijnst*)
Ik bemoei me niet met privé-geluk. Ik blijf buiten relaties. Wat mensen met elkaar doen, lijkt me te veel op kamperen in een moeras. Heide met adders, om in de regionale stijl te blijven. Ringslangen, maar geen trouwring-slangen. (*grijnst, pauzeert*)
(*serieus*) Het gaat me om jou en om je betrokkenheid bij de streek. Je bent een deskundige autochtoon. Ik heb grote achting voor je passie voor je geboortegrond. Ik lees je bijdragen in de vakbladen en je ingezonden stukken in de krant. Essays over opvoeding en cultuur in de regio. Je laat van je horen. Je steekt je nek uit. (*pauzeert*) Al zie ik je nooit op tv of in het theater.
Kortom: Het is niet niks om als Drent geboren te zijn (*korte pauze*) en toch voor je mening uit te komen. (*beweegt wijsvinger naar slaap*)

Je hebt je ontworstelt aan de trits: turf, jenever en achterdocht. Ik zie je als een (*nadruk*) **Drent** met **trots** in z'n lijf. Ik volg je, al heb ik dat niet laten merken. (*lagere toonhoogte)* Maar daar kun je wel begrip voor opbrengen. Josephien (*pauzeert, nadruk*) **Reuvers** stond frequent contact in de weg. Voor mij. Tot nu toe. Misschien kunnen we de vriendschap weer oppakken. Nogmaals. Ik waardeer je zeer.

Lammert: (*knikt lichtjes en zwijgt*)

Eugène: (*maakt uitnodigend handgebaar*) Ik wil voor *de Kleine Klok* weten hoe je de toekomst van de cultuur; van de taal in de streek ziet. Jij bent in mijn kennissenkring de enige platprater met meer dan lagere school. Je bent de enige in mijn kennissenkring met academische vorming die niet voor het dialect wegloopt. Met je doctoraal Nederlands had je je eigen taal ook kunnen laten liggen. (*zachter en lager*) Al was een promotie op streektaalliteratuur misschien mooi voor je geweest. (*recht z'n rug, luider*) Maar hoe zit het met de toekomst van je taal in deze streek?

Lammert: (*ingehouden, maakt lichte hoofdbeweging*) De regio.

Eugène: (*expressief*) Vooruit; de provincie en haar inwoners. Ik ben niet voor niets in het culturele circuit verzeild geraakt. Geen grenzen, geen belemmeringen, geen oud zeer. Taal en cultuur lijkt me een goed onderwerp om onze nieuwe kennismaking mee te beginnen. Graven in het persoonlijke verleden laat ik – mannen onder elkaar – bij voorkeur achterwege. Praten over vroeger lijkt me meer iets voor vrouwen. (*pauzeert*) Je kunt me vast wijzer maken over taal en cultuur in deze streek. In deze regio. In *de Kleine Klok* heb ik uitdrukkelijk streekcultuur in m'n portefeuille. Wat kan *de Kleine Klok* voor de streek, de regio betekenen als het om dialect gaat?

Lammert: Associate culturele zaken. Mooi resultaat na de schoolband –

Eugène: En de sociale academie –

Lammert: En culturele antropologie, als ik me goed herinner.

Eugène: En culturele antropologie.

Lammert: (*beetje cynisch*) Ik vergeet dat je die studie niet hebt afgemaakt.

Eugène: Ruime ervaring met minderheidsgroepen, met randgroepjongeren en culturele minderheden. (*licht cynisme*) Met medeburgers die het niet helemaal hebben gemaakt in de (*nadruk*) **hedendaagse** maatschappij.

Lammert: (*negeert cynisme, welwillend en licht enthousiast*) Ik kan me je dia-presentatie over Eskimo's nog zó voor de geest halen.

Eugène: (*opgewekt*) Inuït. Lang geleden. Alle dagen rauwe vis en rauw zeehondenvlees. En traan, veel tranen. Als ik terugdenk aan Groenland, krijg ik het nog koud. Wat was het koud in Quilikatsoq. Brrrr. (*pauzeert*) **Jíj** zat in die tijd in Afrika.

Lammert: (*toeschietelijker*) Kameroen. Ik was in Kameroen. Klopt.

Eugène: (*enthousiast*) Je zat er warm bij als ik je biografie goed heb gelezen. Je was een echte avonturier. Je had lef.

Lammert: Goed geheugen. Knap dat je mijn levensverhaal hebt onthouden, althans een deel. (*relativeert*) Ik was maar een paar maanden *dans la brousse*. Zoveel meer is er niet over te vertellen.

Eugène: (*blijft opgewekt*) 'J'ai froid.' Ik citeer je nog graag. (*besmuikt*) Maar niet als Josephien in de buurt is. Josephien Reuvers. Je avonturen met de negerinnen...

Lammert: (*serieus*) Het was inderdaad koud in Kameroen. Niet wat temperatuur aanging, maar wel als ik keek naar de verhouding tussen de verschillende stammen. Volkeren, zouden we nu zeggen. Ik heb me

nooit in antropologie verdiept (*beetje bijtend*) – bestaat die studie trouwens nog? – (*wacht niet op antwoord*), maar ik zag wel dat onderlinge kinnesinne tussen de negers niet vreemd was. Het was net Drenthe, maar hier was geen kinnesinne op kleur tot de gastarbeiders kwamen, en later de asielzoekers.

EUGÈNE: (*belangstellend*) Ik weet niet of je me daar over hebt verteld. Zeg eens... Staat die onderlinge naijver in het boek dat je over die tijd hebt gemaakt...? Hoe heet het? *De grote verzoening*?

LAMMERT: (*negeert, komt op dreef*) De negers, als ik dat zo mag zeggen, de zwarten zijn heel kleurbewust. Ze hebben een kleurenschaal van blauwzwart naar lichtbruin. Uit m'n hoofd: **blauwzwart – koffie – chocola – bruin bruin – bruin – lichtbruin**.

EUGÈNE: (*badinerend*) Koffie met melk. Excuses. Nee, ik drink zwart zonder suiker. (*pauzeert*) Interessant.

LAMMERT: (*serieus*) De **blauwzwarte** negers scoren heel laag op de schoonheidsschaal, op de schaal van lichamelijke aantrekkelijkheid. De **bruin bruin** negers en de **bruin bruin** negerinnen zijn favoriet, voor het rauwe vlees om jouw terminologie te gebruiken. Maar niet om mee te trouwen.

EUGÈNE: (*beetje grappig*) Een mooie vrouw heb ie nooit allent, of hoe zeggen jullie dat?

LAMMERT: (*gaat mee in de humor*) Krek, zo zegt wij dat. Als je in stammen en volkeren wilt denken.

EUGÈNE: (*serieus*) Jullie zijn ook een volk. Het Drentse Volk.

LAMMERT: (*stevig*) Zeg maar wat je kwijt wilt. Hollanders nemen geen blad voor de mond, zo is het toch? Eerlijk, oprecht en open is het kenmerk van Hollanders.

Eugène: (*voelt zich licht aangevallen*) Utreechs, geen Hollands. (*pauzeert*) Oeze Volk, dat **zijn** jullie tóch; platpratend Oeze Volk met naoberplicht en mandieligheid. Ik bedoel er niets negatiefs mee. Oeze Volk treedt ook op in *de Kleine Klok*. (*pauzeert*) Nog wel. (*pauzeert, licht verontschuldigend*) Je kent me langer als vandaag.

Lammert: (*strak*) Ik ken je langer **dán** vandaag. Vanaf de derde vwo.

Eugène: (*luchtig*) Toen jij verkering had met Greetje.

Lammert: (*licht aanvallend*) En die je op de schoolfuif van me hebt afgesnoept. Macho in de dop met de mooiste blonde van school. (*serieuze ondertoon, pseuo-luchtig*) Ik ben je er nog dankbaar voor.

Eugène: (*populair*) Greetje de mooiste blonde? Hedwig was mooier. Veel mooier.

Lammert: (*wegwerpgebaar*) Hedwig was niet blond en ze viel niet op pubers. Ze zat in de vijfde, niet in de derde. Maar weg met deze zijstraat. Er zijn interessanter zaken dan oude liefdes en vrouwen. (*serieus*) De kindertijd is voorgoed voorbij, net als gisteren trouwens. Je hoeft niet op zoek naar het verleden. En als je al op zoek gaat; het verleden ligt vóór je. Het is de levenskunst om er niet over te struikelen.

Eugène: (*meegaand*) Klopt, ik kijk niet om, hoogstens is het omzien in verwondering. En Greetje heb ik vijftien jaar geleden verlaten. En Hedwig... En jij... (*pauzeert*). Laat maar. We hebben het over cultuur, niet over kwajongensdromen.

Lammert: (*negeert, licht uitdagend*) Je dochters, Irma en Leonore, zie je die nog wel. De oudsten?

Eugène: Die zie ik nog wel. (*pauze*) Kerstmis, Oud en Nieuw. Afspraak met de moeder. Omgangsregeling, je kent dat wel. Vaker hoeft niet van haar en ook niet van de kinderen, zegt ze. (*maakt stopgebaar*). Ik mail

met haar kinderen. Met mijn dochters. De oudste gaat volgend jaar op kamers. Licht autistisch. Wiskunde in Utrecht. Ik heb de handen vol aan de drie jongens en aan moeder met de vierde onder haar hart. (*maakt wegwerpgebaar, genoeg*)

Lammert: (*met wijsvingergebaar*) De zwarten in Afrika discrimineren elkaar minstens zoveel als de witten hier. Het onderscheid gaat daar in Kameroen, maar ook elders in zwart Afrika, Zuid-Amerika en Noord-Amerika, over kleur, maar niet alleen over kleur. De ene lichaamsbouw is geliefder dan de ander. Kort, dik en zwart, dan kun je een loopbaan in Afrika wel vergeten. Alleen met een hele goede kop, ik bedoel een goed verstand, dat je ook gebruikt, kom je verder als je zwart, dik en kort bent.

Eugène: (*pseudo-grappig*) Blauwzwart met dikke pruillippen.

Lammert: (*verontwaardigd*) Houd op!

Eugène: (*klein*) Sorry. Ik discrimineer niet. Ik maak onderscheid.

Lammert: (*neutraal*) Ik hoor het. (*pauzeert*)

Eugène: (*opgewekt*). Misschien is het wel aardig je zwartheidsschaal ook los te laten op de cultuur in de provincie, regio als je wilt. Zolang de provincies niet bij elkaar zijn geveegd tot Nedersaksië praat ik liever over provincie. Dat is wel zo duidelijk. Al vind ik streek ook een mooi woord. Autochtone streken.

Lammert: (*trekt wenkbrauwen op*). Zwartheidsschaal in regiocultuur?

Eugène: (*kordaat*) In taal bijvoorbeeld. In streektaal. Drents. Plat.

Lammert: (*vragend*) Verklaar je nader.

Eugène: (*vragend*) Hoe zei je dat ook al weer van de kleuren van de zwarte medemens?

Lammert: (*opsommend, nadruk*) **blauwzwart – koffie – chocola – bruin bruin – bruin – lichtbruin**.

Eugène: (*gebarend*) Precies. **Blauwzwart** is dan 100% platpraten, **koffie** is dialect met Nederlandse of Engelse woorden waar geen dialectwoord voor beschikbaar is. **Chocola**, dat weet ik zo nog niet. **Bruin bruin** is Nederlands, **bruin** is Nederlands met een platte zinsvolgorde. De expert kan horen dat de spreker niet uit Holland komt. *Heeft gedaan* versus *gedaan heeft*.

Lammert: (*enthousiast*) Hij komp hier vot, of hij komp hier weg. Zwartemeer, Weiteveen, Erica.

Eugène: Dat bedoel ik. *Veur mien hiele leben*, zoals in Assen in het hekwerk van het viaduct is vastgelegd. En om het af te maken: **lichtbruin** is Hooghaarlemmersdijks.

Lammert: (*knikt, grijnst*) Voor de aanstellers.

Eugène: Dat bedoel ik. (*zelfspot*) Voor de aanstellers uit het Westen. Als ik het goed inschat, gelden met die kleurentaalschaal alle buitenstaanders als lichtbruin. Volgens de Drenten zijn alle niet-Drenten die Hollands praten aanstellers. Ja toch?

Lammert: (*pseudo-kritisch*) Je gaat me te kort door de bocht.

Eugène: (*vlot*) Kurz um die Ecke. Toen ik in mijn middelbareschooltijd bij je in de klas kwam, werd ik als een exoot aangekeken. Ik hoorde er met mijn Utreechs er niet bij. In rang stond ik lager dan de kinderen van de (*spreekt los van elkaar* **Joego - Slaven** *met nadruk uit*) **Joego-Slaven** die bij de Danlon garen sponnen. Net alsof kinderen van gastarbeiders dichter bij de autochtonen hoorden. Lagergeschoolden met ook een onverstaanbare taal en ook uit een primitieve cultuur. Beide uit **blauwzwarte** culturen, als ik dat zo mag zeggen.

Lammert: (*luchtig*) En jij hoorde tot de **lichtbruine** arrogante Westerlingencultuur. Of zeg ik het nu verkeerd?

Eugène: (*neutraal*) Ik sprak Hollands, net als de leraren die van elders waren ingevlogen. Ik voelde me meer thuis bij de leraren. Het duurde jaren voor ik geen vreemdeling meer was in dit Jeruzalem.

Lammert: Ik herinner me dat je tijdens een les Nederlands vertelde dat je hier nog plaggenhuisjes had verwacht, en begrafenissen onder hunebedden en in langgraven. Dat was niet zo'n handige entree.

Eugène: Humor was jullie vreemd in die jaren, en misschien nu ook nog. Maar ik zeg het eerlijk. Ik dacht dat ik in een negorij terecht zou komen. En dat was ook zo. Bij ons aan de keukentafel...

Lammert: (*afkappend*) Die keukentafels kennen we hier ook.

Eugène: (*licht verhoogde toon*) Nou je het zegt. Het valt me op dat je enkel nog algemeen beschaafd spreekt. Of vergis ik me? Ik hoor geen plat meer. En juist om de streektaal wilde ik je spreken.

Lammert: (*verlaagde toon*) Alleen onder intimi spreek ik nog dialect. Met familie als dat noodzakelijk is.

Eugène: (*verbaasd*) Noodzakelijk?

Lammert: (*neutraal*) Ik heb een uitgebreide familie en een deel ervan heeft nooit Nederlands leren spreken.

Eugène: (*heftig*) Iedere autochtoon is toch op z'n minst tweetalig! Wat krijgen we nou?

Lammert: (*rustig*) Tweetalig. Klopt. Maar de tweede taal is Nederlands en sommige autochtonen, zoals jij ze noemt, spreken Nederlands zoals jij en ik Engels spreken. Ze kunnen zich verstaanbaar maken, maar de nuances zijn weg. De fine-tuning ontbreekt.

Eugène: Fine-tuning?

Lammert: Een tweetalige Drent met plat als eerste taal kan van een maaltijd zeggen (*nadruk*): '**dat lust mij wel**' of '**lekker**' en dan is de woordenschat wat lekker eten aangaat opgebruikt. Ik laat **gaar** en **aangebrand** buiten beschouwing. In het Nederlands zijn meer woorden om de smaak te duiden, al houdt dat ook niet over.

Eugène: (*opsommend*) Pittig, scherp, zuur, zoet, knapperig, umami, aromatisch, gekruid, harmonieus...

Lammert: Goed begin. Als een tweetalige Drent een uitspraak doet over een wijn is het (*nadruk*): **asof een engeltie joe op de tonge pist**. Ook hier mist de vocabulaire voor de smaaksensatie. Opmerkelijk vind ik dat er in het Drents wel weer veel synoniemen voor pissen zijn. Maar voor de smaak en beleving van wijn....

Eugène: (*opsommend*) Zoetzuur, wrang, bloemig, kruidig, amandel, aromatisch, nutmeg, vol, fris, breed...

Lammert: Je bent een kenner. Ik hoor het al.

Eugène: Je hebt je moedertaal afgezworen om de beperkte woordenschat...

Lammert: Ook dat is te kort door de bocht.

Eugène: (*luchtig*) Kurz um die Ecke.

Lammert: Zo ken ik je weer. (*pauzeert*) Dit is maar één aspect van de streektaal. Er zijn meer zaken die een rol spelen. Ik droom nooit in het Drents. Ik heb nooit in het Drents gedroomd.

Eugène: Ik droomde op Groenland in het Engels –

Lammert: En ik in het Frans. In Kameroen. Dromen in het Drents... ik herinner me enkel hondengeblaf als ik in mijn slaap werd achtervolgd door een Duitse herder. Drents geblaf, met enige fantasie.

Eugène: Je humor is gebleven, hoor ik.

Lammert: En mijn afkeer van honden. (*serieus*) Taal kan een afspiegeling zijn van de identiteit, maar in Drenthe – en in Nederland is dat niet veel anders – is de taal vooral (*nadruk*) **instrumenteel**. Handig om boodschappen in te doen. Feiten te vertellen en opdrachten te geven. Drents is geen taal voor emoties. Het is geen taal om de eigenheid vorm te geven.

Eugène: (*luchtig*) Kurz um die Ecke.

Lammert: Misschien. Misschien was het Drents in de vorige eeuw een voertuig om gevoelens te openbaren, of om gemeenschappelijkheid te benadrukken. Oeze Volk, zoals jij dat noemt. Maar als ik die boeken lees. Neem Harm Tiesing, dan gaat het over naoberplicht en boerenwerk.

Eugène: (*licht protest*) Ik las gedichten van Roel Reyntjes en van Hans Heijting...

Lammert: Die zijn er ook. Maar welke Drent leest poëzie? Welke Drent leest een Drentstalige roman? Op een half miljoen inwoners van de provincie gaan honderd, heel misschien tweehonderd Drentse boeken over de toonbank. In geschenkverpakking. Je weet hoe het met krijgertjes gaat. Als het een boek is.

Eugène: (*luchtig*) Ruilen, of geld terug.

Lammert: (*serieus*) Je bent een optimist. Zo ken ik je. Maar (*pauzeert*), wat ik zeggen wil. Taal is ook bij uitstek een expressie van de nationale, zeg regionale identiteit, en als die identiteit ontbreekt....

Eugène: (*ernstig*) Turf –

Lammert: (*knikt*) Ik weet het. En bij jenever en achterdocht hoort een heel eigen genre. Maar de turf is afgegraven. Wat rest van het veen is beschermd natuurgebied waar bezoekers enkel langs de rand mogen wandelen. Van afstand kijken naar wie ze zijn geweest. En het zijn vooral de 'buitenlanders' die van de natuur komen genieten.

Eugène: (*licht vermanend*) Je bent te pessimistisch. Je geeft uiting aan je aard, niet aan de gevoelens van de Drenten.

Lammert: Misschien.

Eugène: (*zelfverzekerd*) Met gerichte promotie, Josephien **Reuvers** doet dat bij *Ter Verpoozing*, blijft de streektaal nog jaren overeind. Met de (*nadruk*) ***exception culturelle***, de mogelijkheid om regionale cultuur tegen strijkijzerend Europa in bescherming te nemen, gaat dat vast lukken. In *de Kleine Klok* ga ik daar met de programmering rekening mee houden.

Lammert: (*neutraal*) Dat kan, maar ik vrees dat je te laat bent. Platpraters in klederdracht op het podium – boerenkielen, bonte zakdoeken, klompen, zwarte jurken en oorijzers – en vervolgens platte grappen tussen de gordijnen, tussen de schuifdeuren.

Eugène: (*hoofdschuddend*) Wel een heel zwart scenario. Ik zal mij verzetten tegen dat soort folklore met koekhappen en zaklopen. Ik wil kwaliteit die de eigen autochtone identiteit bevestigt.

Lammert: (*gedragen, nadruk*) ***Wenn ihr wollt, ist es kein traum***. Kunst en cultuur staan voor een streven, voor een droom van een betere maatschappij en hogere doelen. Maar het besef dat alles wat je nastreeft in een droom, kan blijven steken; dat hoort ook bij die droom.

Eugène: (*opgewekt*) Ik kan je als tekstschrijver inhuren. Voor een mooie en inhoudelijke tekst in het Drents.

Lammert: (*neutraal*) Zou kunnen.

Eugène: (*enthousiast*) Of in het Nederlands.

Lammert: (*neutraal*) Ook daar kun je over dromen.

Eugène: (*lage toon*) Iets anders. Iets heel anders. Het lijkt me aardig als de dames elkaar ook eens ontmoeten. Josephien Reuvers en Trui van Dooren. Niet dat we...

Lammert: (*rap*) We hoeven niet wekelijks bij elkaar op koffievisite. Ook niet maandelijks –

Eugène: (*uitgerekt*) Die typisch autochtone gewoonte...

Lammert: (*afhoudend*) Jouw woorden. Maar als ze elkaar willen ontmoeten...

Eugène: Josephien vroeg me die vraag te stellen. Ze wil graag eens in gesprek met Trui. Josephien worstelt soms nog met haar verleden en daar wil ze wel eens met een vrouw over praten. Vrouwen onder elkaar praten gemakkelijker over intimiteiten, weet ik. Vrouwen hebben geen dubbele agenda's.

Lammert: (*oogcontact, lage toon*) Je vindt vrouwen oprechter? (*verwacht geen antwoord*)

Eugène: (*wegwerpgebaar*) Kurz um die Ecke. Mannen kunnen hun trots gemakkelijker opzij zetten dan vrouwen. Wij blijven niet steken in wrok. Als de lucht schoon is kunnen we vrienden zijn, wat er ook is voorgevallen. (*steeds minder overtuigend*)

Lammert: (*staat op*) Trui heeft een mobiel.... Ik zal haar vragen. (*pakt z'n portemonnee*)

Eugène: (*staat op*) Nee, nee, ik betaal

LAMMERT: (*schudt hoofd*). Ik betaal. (*schudt kort hand met Eugène*) Mijn genoegen.

EUGÈNE: (*dringt aan*). Nee, ik betaal. Kosten van de zaak.

LAMMERT: (*legt tien euro op tafel en draait zich om*)

EUGÈNE: (*staat ongemakkelijk, mompelt*) Tot ziens. (*loopt andere kant weg*) Eh, tot ziens.

EINDE SCÈNE 1.

Scène 2

LOCATIE*: Thuis bij* Eugène Boissevain *en* Josephien Reuvers. *Woonkamer. Tafel met fles wijn, glazen. Eventueel kinderspeelgoed op de vloer.*

TIJD*: Eind van de middag.*

PERSONAGES*: Allen midden veertig tot eind vijftig.*
Eugène Boissevain*: Groot ego. Opzichtig gekleed.*
Josephien Reuvers*: Goed tegenwicht. Vijf maand zwanger. Modieus gekleed.*

SPULLEN: *Fles wijn met glazen, eventueel blokjes kaas.*

START: Eugène *komt kamer binnen.* Josephien *staat op van tafel.*

Josephien: (*fronst voorhoofd*) En?

Eugène: (*fronst voorhoofd*) En wat? (*pauzeert, kijkt strak, streelt haar zwangere buik*) Hallo, fijn dat ik je zie? (*op zo'n manier dat hij aangeeft die begroeting van Josephien te hebben verwacht*)

Josephien: (*glimlacht*) Hallo, fijn dat ik je zie.... En?

Eugène: (*kust Josephien*) En wat?

Josephien: (*rustig*) Hoe was de ontmoeting met Lammert? Hoe was het met hem? Was het gezellig? Hebben jullie –

Eugène: (*gaat zitten, kalm*) We hebben goed kunnen praten. We hadden een prettig gesprek. Tot mijn verbazing ging het ergens over. Ik had gedacht dat hij wereldvreemd was, maar dat viel mee. Ondanks dat hij lijkt te veranderen in een studeerkamergeleerde –

Josephien: (*gaat zitten*) Hoe zag hij eruit? Gezond? Verzorgd? En was hij –

Eugène: Ouder. Hij was wat ouder dan tien jaar geleden, of hoe lang geleden het ook was dat ik hem zag. Beetje kaler, meer groeven... Maar als ik eerlijk ben. Je kent mijn observatievermogen als het om mannen gaat.

Josephien: (*beetje snijdend)* Je weet het niet. Je hebt niet goed gekeken.

Eugène: (*vlot*) Natuurlijk heb ik wel gekeken. Arbeidsongeschikte vijftiger. Wil je dat horen? Uitgerangeerde academische zieligerd. Schim van wie hij was. ... Als je wilt weten hoe je oude vlam... Als je nog steeds een rechtvaardiging wilt voor je besluit om –

Josephien: (*bits*) Houd je mond.

Eugène: bij hem weg te gaan –

Josephien: (*strak*) Houd je mond. Ik vroeg je netjes naar Lammert en hoe het met hem gaat. Ik ben blij dat ik niet bij hem ben gebleven. Ik ben blij dat ik niet meer met hem onder een dak leef. Ik ben blij dat je me bij hem hebt weggehaald. Hij stond de ontplooiing van mijn talenten in de weg, terwijl ik dat niet doorhad. Ik kon meer dan veters strikken, neusjes vegen en lesgeven aan groep drie. (*pauzeert*) Je veroverde me. (*tuit lippen, glimlacht*)

Eugène: (*licht verveeld*) Je wilde zelf –

Josephien: Natuurlijke wilde ik zelf, maar –

Eugène: (*licht verveeld*) Je hoeft dit niet opnieuw te vertellen. Ik weet het wel. (*strak*) Schenk me een rode wijn en ik vertel je hoe het was. Wat ik me nog herinner.

Josephien: (*neutraal*) Ik laat me niet door je sturen (*schenkt wel wijn in*).

Eugène: (*licht verontwaardigd, kijkt omhoog, maakt armgebaar*) Ambitieloos. Ongelooflijk. Ambitieloos. *Lathe biosas* zoals de epicuristen zeiden. Leef onopvallend. In het verborgene. Och arme. De terugtrekkende intellectueel. Liefdes schijnbewegingen.

Josephien: (*vragend*) Wie? Jij?

Eugène: (*kordaat*) Kom op. We gaan niet katten. Waar zijn de kids?

Josephien: (*wijst*) De speelkamer. De jongste slaapt.

Eugène: (*hoofd in de nek*) Edwin.

Josephien: Edwin slaapt.

Eugène: (*vragend hoofdgebaar*) Kook jij of kook ik?

Josephien: (*knikt*) Jij. Pizza in de oven.

Eugène: (*glimlacht*) Pizzi.

Josephien: (*gerekt*) Pizza's.

Eugène: (*licht opgewonden*) Lammert Lammerts praat geen plat meer. Lamme Lammerts heeft de streektaal afgezworen.

Josephien: (*nadruk*) Daar is hij dan mooi op tijd mee.

Eugène: (*stevig*) Hoezo, wat bedoel je?

Josephien: (*nadruk*) Nou, precies wat ik zeg; daar is hij dan mooi op tijd mee.

Eugène: (*licht opgewonden*) Drents is provinciaal erfgoed, zei ik tegen Lammert. Je moerstaal verdient aandacht, waardering en een plek buiten het museum, een plek buiten het Drents Archief. Maar hij was

niet gevoelig voor argumenten. Dialect is erfgoed dat niet op de lijst van UNESCO voorkomt en er ook nooit een plek op zal krijgen, zei hij. (*pauzeert*) Ik weet ook wel dat de lokale taal verdwijnt, maar ik had van hem – autochtoon als geen ander – meer inspanning verwacht om wat hem toch dierbaar moet zijn, te bewaren.

JOSEPHIEN: (*neutraal*) Verbaast me niets. (*korte pauze*) Dat hij er niet meer in gelooft.

Eugène: (*met passie*) In *de Kleine Klok* heb ik juist een pleidooi gehouden voor meer streektaal op de planken. Bert Naarding was er niet voor. Niet zolang ik directeur ben, zei Naarding. Hij wees me m'n plek als *associate*. Ach, dat heb ik je al verteld.

JOSEPHIEN: (*rustig*) Naarding zit er nog vijf jaar, daarna kun je doen wat je wilt. Alle streektaalschrijvers in je programma. Necrologieën. Bij *Ter Verpoozing* hebben we al een begin gemaakt met zangers en tekstdichters van het Drentse lied.

EUGÈNE: (*vastbesloten*) Ga ik zeker doen, biografieën. Niet alleen necro's.

JOSEPHIEN: Ik ben benieuwd hoe lang je dat volhoudt. Bij *Ter Verpoozing* hebben we al moeite genoeg om twee beetje gerenommeerde schrijvers zover te krijgen dat ze eenmaal per jaar een boek of gedichtenbundel afscheiden. Voor de provinciale subsidie moeten we ook lokaal talent in de kast hebben. Valt niet mee.

EUGÈNE: (*bits*) Hoe lang werk je al bij *Ter Verpoozing*? Een jaar? Heb je al overzicht op de (*spreek uit sieeen*) scene? Kan ik me niet voorstellen.

JOSEPHIEN: (*heftig*) Graag inbinden mannetje. Ik wil geen ruzie voor het eten. Ik weet waarover ik praat. Of wil je dat ik alle titels opnoem die we afgelopen jaren met succes in de markt hebben gezet? (*pauze*) Dit zijn de namen –

Eugène: (*kalmere toon*) Bewaar de namen voor later. Ik houd me kalm, maar je wilde weten waarover ik met Lammert in gesprek was. Nou dat was de toekomst. Zijn toekomst in de streektaal. We hebben het niet over het verleden gehad. Niet over zijn verleden, niet over jouw verleden, dus ook niet over zijn verleden met jou. – Tussen haakjes; hij vraagt Trui van Dooren of ze ook met jou in gesprek wil. Hij mailt me het telefoonnummer van zijn Trui. – (*pauzeert*) (*geruststellend*) Ik wil je adrenaline niet te hoog opstuwen. Dat is niet goed voor de baby. Babies weten al heel goed wat de moeder meemaakt. Ze voelen alles, ook al weten ze niets.

Josephien: (*kortaf*) Bij sommige volwassenen is dat ook zo.

Eugène: (*negeert*) Schopt hij al?

Josephien: (*negeert. badinerend*) En waar ging het over in cultuurhistorische zin?

Eugène: Lammert vergeleek streektaal met de zwartheidsindex van negers. (*pauzeert*)

Josephien: (*zwijgt*)

Eugène: (*nadrukkelijke opsomming*) **Blauwzwart – koffie – chocola – bruin bruin – bruin – lichtbruin**. Dat is de staalkaart van de gekleurde medemens. We spraken over relaties, onderlinge voorkeuren en acceptatie. **Bruin bruin** bij negers is wat blanke domme blondjes zijn, of blanke blondjes die doen alsof ze dom zijn. Iedereen wil ze vooral tussen de lakens, maar nooit voor langere tijd. Met streektaal en met Hollands is er ook zo'n kleurenkaart te bedenken.

Josephien: (*licht verwijtend*) Dat kwam zeker uit jouw koker? Zoals ik Lammert ken, bedenkt hij dat niet. Maar misschien is hij veranderd.

Eugène: Dat van die taalschaal, dat was mijn idee.

Josephien: (*licht aanvallend*) Zie je wel. Jij dicht anderen vaker toe wat je zelf niet voor je rekening wilt nemen. Excuses graag.

Eugène: (*kort*) Gaan we katten?

Josephien: (*rustig*) Neem nog een wijntje. Ik sla over (*strijkt over haar buik*).

Eugène: (*neutraal*) Mischien is die staalkaart van spreektalen wel een schaal van dom naar slim en terug naar dom. Gebruik van dialect en beschaafde taal in de vorm van een bel.

Josephien: Neem nog een kleine klok. (*wijst naar wijnglas*) Beschaafd.

Eugène: Een kleine klok. Curve van Gauss heet dat geloof ik.

Josephien: (*maakt gebaar dat vorm van een kerkklok aangeeft*) Waarschijnlijkheidsverdeling in de vorm van een kerkklok.

Eugène: Nou weet ik het weer.

Josephien: (*meegaand*) Die taalschaal, die zwartheidsindex is nog niet zo'n gek idee. Maar weet je wel waar de kleurverschillen van de negers vandaan komen? Ik heb vandaag een manuscript gelezen over slavendrijvers en afkomst van slavenhandelaren. De geroofde slavinnen werden op uitgebreide schaal gebruikt en misbruikt door de blanke gereformeerde slavenhandelaren uit Zeeland –

Eugène: En elders –

Josephien: En elders. Maar niet uit Drenthe. In die tijd woonden hier nauwelijks mensen. De nazaten van die blanke verkrachters kleurden steeds blanker –

Eugène: (*opsommend*) **koffie – chocola –**

Josephien: **Bruin bruin**. Vaker dan eens werden die lichtere zwarten in de buurt van de planters en handelaren opgevoed. Ze hoefden niet in de suikerriet te werken, maar deden huishoudelijk werk en –

Eugène: (*licht meewarig*) Licht huishoudelijk werk –

Josephien: En werden opnieuw bezwangerd door de planter –

Eugène: (*nadruk*) **Lichtbruin** –

Josephien: (*nadruk*) **Lichterbruin**.

Eugène: En de parallel met de streektaal?

Josephien: (*strak*) Fijn dat je luistert.

Eugène: (*licht heftig*) Ik luister altijd naar je.

Josephien: (*neutraal*) De baby schopt.

Eugène: (*licht aanvallend*) Schopt jou, niet mij.

Josephien: (*neutraal*) Jij kwam uit Utrecht en je leerde op school de platpraters uit Zwartemeer, ik noem maar een plaats, woorden die ze nog nooit hadden gehoord.

Eugène: (*vragend*) Ik begrijp je niet.

Josephien: (*trots*) Doet me goed. Meestal ben je snel van begrip. (*pauzeert*) Ik leg het je uit. Ik kom het onbegrip dagelijks tegen bij *Ter Verpoozing*. (*pauzeert*). Aankomende schrijvers die geen zicht hebben op hun oorsprong; opgesloten in hun benauwde wereld. (*pauzeert*) Op het platteland hadden de bewoners een eigen woordenschat. **Teems**, weet je wat dat is? Nee? Het is een onderdeel van het filtersysteem op een melkbus. Ook zo'n boerenwoord. Melkbus. In Utrecht kende waarschijnlijk niemand die woorden; **teems, melkbus, gerak, bossem**.

Eugène: Dat hoefde ook niet.

Josephien: Precies.

Eugène: (*beetje snibbig*) En wat is dan je bezwaar?

Josephien: (*neutraal*) Ik ken geen bezwaren. Ik constateer dat het boerenbedrijf uit de dagelijkse beleving van de bevolking is verdwenen. En met de veranderingen zijn veel woorden overbodig geworden. **Teems, gerak, bossem**. Niemand heeft die woorden nog nodig. In nieuwe huizen met vloerverwarming ontbreekt een schoorsteenmantel, een bossem.
En uit Utrecht bracht je woorden mee voor **trolleybus**, ook al is die trolley inmiddels verdwenen. Je liet **dinky toys** en **condooms** zien, en je gebruikte ze ook, de kapotjes, maar er was en er is geen streektaalwoord voor, al proberen onverlaten wel neologismen als zaodpuutie in te voeren. Domheid. Ik noem het domheid; **zaodpuutie**. Kom nou!

Eugène: (*licht verveeld)* Deze plaat heb je al vaker afgedraaid, laat maar. Wat is nieuw?

Josephien: (*nadruk*) Van **blauwzwarte** neger, als ik die vergelijking mag gebruiken, schuift iedereen op naar **bruin bruin**.

Eugène: (*licht cynisch*) Komt goed uit. De provincie heeft een bruin verleden –

Josephien: (*negeert*) **Bruin bruin** in de taal betekent dat er steeds meer Nederlands in de taal komt. Typische streektaalwoorden verdwijnen.

Eugène: En straks spreekt iedereen **bruin** en **lichtbruin** –

Josephien: (*strak*) Dat gebeurt nu al. Er komen heel veel Engelse woorden in de streektaal en ook leenwoorden met Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Spaanse invloeden. Als je op een terras Rotterdammers wilt verstaan, is het handig een mondje Papiaments te kennen, of Mocro.

Eugène: Mocro?

Josephien: De taal van leipe Marokkanen. Ga je huiswerk maken. **Ali B.**!

Eugène: (*pseudo-grappig)* Je bedoelt dat je een **ali-bi** nodig hebt om het Drents en ook het Nederlands te laten verloederen? *Ter Verpoozing* kan met die Ali Bi's de streektaalboeken wel vergeten.

Josephien: (*glimlacht*) Snelle denker. Het kindje schopt. Dat jongetje ga ik echt geen archaïsche Drentse woorden leren. Als het ventje – wat god verhoede – later wil promoveren op de Drentstalige boeken van Gerard Stout, leert het poppie die taal later maar op de universiteit door de Drentstalige films van die schrijver te bekijken of audio's van platpraters af te luisteren. Drents Archief. Drents Archief.
Ik geef ons kind weinig kans. Het Nedersaksisch Instituut van de RuG is stilletjes afgeschaft. (*pauzeert, heftig*) Ik leer ons kind liever Engels of Chinees dan Drents. (*korte pauze*) Bedenk het!

Eugène: (*belangstellend*) En hoe moet het verder met *Ter Verpoozing*. Jullie raken als regionale uitgeverij subsidie kwijt als er geen plat meer wordt gesproken, en geschreven. (*licht sarcastisch*) Kun je weer terug naar je baan op het kantoor van Installatieburo (*nadruk*) de **Looden Gieter**, voor je groep drie de tafels leerde.

Josephien: (*negeert sarcasme*) Het Drents verdwijnt omdat de bovenlaag, die in Drenthe toch al heel dun was, de streektaal negeert. Plat heeft nog geen status als het Latijn. Misschien komt dat nog, maar jij en ik, en (*strijkt over haar buik*) het mannegie zullen dat niet meer meemaken.
Loodgieters bestaan ook niet meer, enkel de naam is overgebleven. Zo gaat het ook met het Drents, tot het weer als speeltje van wereldvreemde intellectuelen boven komt drijven. Er schijnt een Japanner te zijn die Fries bestudeert, als liefhebberij. Het kan dus wel. (*pauzeert*) Hoeveel eeuwen heeft het niet geduurd voor Latijn en Grieks weer populair werden onder de teruggetrokken intellectuelen?

Eugène: Iedereen acht zich tegenwoordig intellectueel.

Josephien: Jij ook. (*lacht*) Jij bent er ook een. (*pauzeert*) Maar omdat intellectuelen niet met platte taal geassocieerd willen worden, in elk geval niet met de cultuur die aan het Drents hangt, hoef jij *Oeze Volk* en *Volk van Grada* niet meer te programmeren.
(*bits*) En wat ik zeggen wil. Je toespelingen op mijn baan bij Installatiebedrijf de **Looden Gieter** stel ik niet op prijs. Wat kan de maatschappij zonder fatsoenlijke douche, toilet en gasleiding. Ik wil je er niet meer over horen. Ik weet dat meewarigheid een sterke kant van je is, maar laat die niet weer zien. Niet aan mij.

Eugène: (*onderdanig*) Maar –

Josephien: De hoofdzaak. In films en in toneelstukken zijn wetenschappers en intellectuelen vaak als idioten en zonderlingen voorgesteld. Dr. Strangelove; een gestoorde wetenschapper wil de aarde vernietigen. Dr. Julius No in een James Bondfilm, ook niet normaal. Marten Toonder met Joachim Sickbock en Zbygniew Prlwytzkofsky. In Donald Duck – je lijfblad – Willy Wortel met z'n Lampje. Al die wetenschappers komen uit de pen van schrijvers die niets weten van onderzoek en natuurwetenschappen.

Eugène: (*berustend*) Je hebt je huiswerk gedaan. (*pauzeert*) Maar ik bedoel dat niet denigrerend. Je hebt je baan bij *Ter Verpoozing* goed gebruikt om je in kwaliteit van literatuur, film en theater te verdiepen. En in mijn *Kleine Klok* natuurlijk. (*oprecht*) Ga door. Ik luister graag naar je.

Josephien: (*onverstoord, handen op haar buik*) Pas toen echte wetenschappers toneel gingen schrijven, *Kopenhagen* van Michael Frayn *De scheikundige* van Chrétien Schouteten en *Seks in een tijd van technologische reproductie* van Carl Djerassi, kwamen er serieuze stukken met wetenschappers die je serieus kon nemen. Het clowneske ging er vanaf. (*neemt een slok water*)
De onderbroekenrollen in Drents werk komen van Nederlandse

schrijvers, of van Drentse schrijvers die zich aan Nederlandse toneelschrijvers willen spiegelen. De Drentse schrijvers, uitzonderingen daargelaten, zijn taalmasochisten. Pseudo-Drents; lezers en toeschouwers moeten dat grappig vinden. De Hollandse toeschouwers vinden dat kort grappig en daarna vervelend. De Drenten verwarren clownesk gedrag met zelfspot. (*zucht*) Ik heb gezegd.

Eugène: (*samenvattend*) Dus niemand zal het Drents missen?

Josephien: (*herneemt zich*) Op een enkeling na die graag een psalm of een preek in de eigen eerste taal wil horen. Maar die kunnen vooruit. Alle religieuze werken zijn inmiddels in het Drents vertaald –

Eugène: En in het Zuid-Koreaans –

Josephien: (*negeert*) Daarom ben ik heel blij met m'n nieuwe baan. Executive manager. De naam zegt het al. Niets met het plat te maken. We richten ons, als het aan mij ligt –

Eugène: Het ligt aan jou –

Josephien: (*optimistisch*) op uitgaven in de moedertaal. Het Nederlands. En, (*wacht even*) als het voor subsidie nodig is, drukken we hier en daar een streektaalwoord ertussen; in een dialoog bijvoorbeeld.

Eugène: (*berustend*) Epigoon van de domme streekbewoner.

Josephien: (*heft handen omhoog*) Helaas.

Eugène: (*provocerend*) De Drent als domoor?

Josephien: (*strak*) Dat beweer ik niet. De gemiddelde Drent – die netzomin bestaat als de gemiddelde Hollander – is geen domoor, maar –

Eugène: Maar?-

Josephien: Maar de epigone Drent is wel behept met een gebrek aan ambitie. Je zei het al. Althans de achterblijvers. Intelligente en ambitieuze jongeren weten niet hoe snel ze de provincie moeten verlaten.

Eugène: Nou, nou –

Josephien: Jij kunt dat weten. Hoe gemakkelijk krijg je een zaal vol als er een modern stuk wordt opgevoerd in *de Kleine Klok*?

Eugène: Ga door.

Josephien: Ik roep feiten, zonder waardeoordeel. Als ik zeg dat ik een Duitse wasmachine aanschaf – vaatwasser, bedoel ik – dan zeg jij...

Eugène: Gründlichkeit.

Josephien: Italiaanse schoenen?

Eugène: Modieus, modern, stijlvol.

Josephien: Drentse bol.

Eugène: Wat zeg je?

Josephien: Drentse bol.

Eugène: Kraantjespot.

Josephien: (*beslist*) Het bijvoeglijk naamwoord – het adjectief Drents zegt vooral iets over plattelands, archaïsch, kneuterig.

Eugène: (*gaat mee*) Bekrompen, dom.

Josephien: Dat zijn jouw woorden. Ik heb dat niet gezegd.

Eugène: Je moet om je baan denken.

Josephien: Executive manager.

Eugène: (*gebaart*) Hopeloos, lijkt het. Hopeloos.

Josephien: (*troostend*) Geen paniek. Zoals Toon Hermans al zei: Sterven doe je niet ineens, maar elke dag een beetje. Zo gaat het ook met de streektaal. Het Drents, het Gronings – wist je dat er geen Groninger prozaïst meer is? –, het Sallands, Twents en Veluws. En ook het Oost-Stellingwerfs en het West-Stellingwerfs. En met de Friezen, met hun eng nationalisme, gaat het dezelfde kant op. De miljoenen subsidie voor het Fries zijn een vorm van stervensbegeleiding. Palliatieve zorg, ad verbum. En dan nog tegen Europa stemmen waar de bulk van het geld vandaan komt. (*pauzeert*) *Ter Verpoozing* onderzoekt wat het van *Tresoar* kan leren, maar –

Eugène: Old soldiers never die...

Josephien: They just fade away.

Eugène: Maar...

Josephien: Als de subsidiekraan dichtgaat is het afgelopen met het gedrukte Drents. Maar we – *Ter Verpoozing* – willen schrijvers natuurlijk graag terwille zijn. Wie met een manuscript komt; folklore of literatuur, maakt niet uit, die helpen we verder. Print on Demand.

Eugène: Of heb je met Lammert gesproken. Hij zei hetzelfde, in andere woorden.

Josephien: Wat zei Lammert Lammerts?

Eugène: *Ter Verpoozing* zou een servicebureau kunnen worden en individuen op streek kunnen helpen met hun boeken.

Josephien: (*enthousiast*) Mooi idee. Misschien heb ik het in de krant gelezen. Misschien heb ik het zelf bedacht.

Eugène: (*nadruk*) Executive manager.

Josephien: (*armgebaar*) Die boekenservice is een tussenoplossing. De nieuwe generatie spreekt en schrijft en leest geen streektaal meer. Gelukkig maar. Laat de kinderen Russisch, Spaans en Chinees leren. En geschreven taal? We gaan naar beeld en geluid. Spreek Nederlands in je mobiel en aan de andere kant komt er Chinees of Noord-Koreaans weer uit.

Eugène: *Ter Verpoozing* mag nog even meedoen.

Josephien: Zolang we er plezier aan beleven.

Eugène: Op kosten van de belastingbetaler.

Josephien: Denken in geld en opbrengst. Zo ken ik je. Ik hoor de kinderen. Je mag de pizza's in de oven schuiven.

Eugène: (*glimlacht*) Pizzi.

Josephien: Pizzi, akkoord, maar waar is je autochtone term voor deze deegkoek met tonijn, gorgonzola en olijven?

Eugène: Eh, eh, eh...

Josephien: Dat bedoel ik.

Eugène: Josephien?

Josephien: Ja?

Eugène: I love you.

JOSEPHIEN: En in het autochtoons?

EUGÈNE: J'ai froid.

JOSEPHIEN: (*strijkt over haar buik, lacht sensueel*) Nao het warm eten, ventie. Nao het warm eten, as de kinder slaopt. (*geeft Eugène een zoen en geeft Eugène een tik op haar bil om haar mee naar de keuken te laten gaan*).

EINDE SCÈNE 2

Scène 3

LOCATIE*: Terras, café*

TIJD*: Overdag*

PERSONAGES*:*
Trui van Dooren*, echtgenote van* Lammert Lammerts
Josephien Reuvers *echtgenote van* Eugène Boissevain

SPULLEN*: thee en kersenkwarttaart.*

START*: Dames zitten aan tafel*

Trui: (*zucht*) De tijd vliegt. We hebben al bijna een uur bijgepraat. Heel prettig moet ik zeggen. Wat een verademing.

Josephien: (*zichtbaar opgelucht*) Net alsof er een last van mijn schouders valt. Een minder bezwaard hart, zo zou ik het willen zeggen. Ik bleef toch altijd met een ongemakkelijk gevoel rondlopen na mijn scheiding van Lammert. Ik wilde het niet voor mezelf erkennen, maar Lammert was niet de man voor me. Door ons gesprek krijg ik veel helderheid.

Trui: (*samenvattend, neutraal*) Ik ken je niet zo goed. Alleen een beetje uit de verhalen van Lammert, maar we spraken niet veel over wat er in onze levens is voorgevallen. Veel weten kan ongelukkig maken. (*pauzeert*) Maar ik kan het niet laten mijn beroepsdeformatie te gebruiken om op ons gesprek terug te bllikken. Als maatschappelijk werker heb ik veel met echtscheidingen te maken gehad. De laatste jaren houd ik me daar niet meer mee bezig. Andermans ongemak neem ik niet meer mee naar huis. (*schenkt thee*)
Je was buiten je sociale stand getrouwd, zo zie ik dat. Het verschil tussen jouw milieu en dat van Lammert was te groot, lijkt het.
Josephien, jij hebt iets mondains, een steedse vanzelfsprekendheid

met een opvallend zelfvertrouwen. Je was te groot voor Lammert. Nu misschien niet meer, maar vijftien jaar geleden –
JOSEPHIEN: (*zwelgt een beetje in het begrip*) Ik wilde een eind aan mijn eenzaamheid. Als ik terugkijk heb ik in mijn tijd in Meppel op kamers, mijn draai niet kunnen vinden. Ik liet elke man in me toe om mijn eenzaamheid op te lossen. Maar veel van de mannen bleken nog jongetjes te zijn. Ze wilden maar een ding. Ik had en heb dat ene ding (*gniffelt*) en ik wilde aanvankelijk ook enkel dat lijfelijke genot, alsof dat alle sores oploste.

TRUI: (*meegaand*) Deed het natuurlijk ook. Vrijen is ook vergeten. Ik ken dat. Soms denk ik dat vrijen het ultieme vergeten is, het ultieme niets. Maar dat hoor ik me nu voor het eerst hardop zeggen.

JOSEPHIEN: (*licht samenzweerderig*) Maar voor mij was het niet genoeg, die one-nightstands. (*pauzeert*) Lammert wachtte twee weken voor hij uit de kleren ging. Ik vertaalde dat als oprechte liefde. Ik geef toe. Het was een zekere naïviteit van me, maar hij was een man met aandacht voor mij. Een zorgzame man. (*knikt*)

TRUI: (*meeleunend*) Is hij nog steeds. Lammert is een zorgzame man. Een warme trui. (*glimlacht*)

JOSEPHIEN: En wat me ook voor hem innam was – hoe zal ik het zeggen? – was – ik bedoel dat niet negatief of neerbuigend, zeker niet – was een zekere folklore en zijn platte taal.

TRUI: Z'n dialect –

JOSEPHIEN: Z'n typische uitdrukkingen en zijn onderkoelde humor. De warme, milde, zangerige taal van een Arcadisch landschap.

TRUI: Ingehouden temperament.

JOSEPHIEN: Nou, dat wil ik niet zo zeggen. Lammert kon ook heftig reageren, maar ik ken hem vooral als bescheiden.

Trui: Bezonnen, maar misschien bedoelen we niet hetzelfde.

Josephien: Wel vreemd en bijzonder om over mijn ex en over jouw man te praten. We denken beiden dat we hem van haver tot gort kennen, maar –

Trui: Ik blijf graag in die waan. Mijn beeld van Lammert is mijn werkelijkheid en –

Josephien: Ik heb mijn eigen werkelijkheid.

Trui: (*provocerend*) Je begon je bij hem te vervelen...

Josephien: (*laat zich tot onthulling verleiden*) Zo zou ik het niet willen zeggen, maar...

Trui: (*zuigt*) Maar...

Josephien: (*onthult*) Neem bijvoorbeeld de verjaardagsvisites van de familie. Om acht uur koffie en gebak, eigen gebakken taarten. Altijd appeltaarten, nooit een kwarktaart met kersen of tiramisu of monchou, of cheese cake. Kwart voor negen tafel opruimen. Negen uur bier, wijn, jenever met dreuge worsten uut de wiemel – ik word nog misselijk als ik dat uitspreek – en 'blokkies keze'.

Trui: (*zuigt*) Asperges in rauwe ham –

Josephien: Ja, als teken van moderniteit. Asperges uit een potje.

Trui: En chips.

Josephien: Pinda's, apennootjes, apenneuten.

Trui: En om elf uur, hooguit half twaalf opstappen.

Josephien: Precies. Ik herkende me te weinig in dat ritueel. De boerse grappen, gebrek aan diepgang. Gesprekken over lichamelijke kwalen waarbij iedereen ervaringsdeskundige was en dokter tegelijk. Als ik klassieke muziek ter sprake bracht of toneel, of kunst, zat iedereen me aan te gapen of ik van een andere planeet kwam. Nee, niet van Mars en ook niet van Venus. Als ik vroeg – om andere gespreksonderwerpen te krijgen dan de koeien, aardappelen, het weer, zuurkoolbereiding, pruimenjam en wecken van bonen – vroeg ik wel eens welke film indruk had gemaakt of welk boek sporen had nagelaten. Sporen in de geest vanzelfsprekend. Open monden. Open monden, waarin, ik zeg het oneerbiedig, een handvol zoute pinda's verdween. Meer niet. Ik zeg het je, meer niet.

Trui: (*handhaaft rol maatschappelijk werker*) Je lijkt nu nog boos te worden.

Josephien: (*verontschuldigend*) Sorry.

Trui: Ik herken dat wel. Mijn volk deed ook zo. Dat was de toenmalige cultuur.

Josephien: Voor mij voelde het niet vertrouwd. Ik had piano leren spelen. Ik kwam niet veel verder dan für Elise en het wohltemperierte Klavier, maar dat had andere oorzaken. Ik las veel. Anna Karenina, Tsjechov, Proust, Hemmingway, ook al begreep ik ze niet allemaal. Ik wil me daar niet op voorstaan, maar zo was het wel.

Trui: Je sprak een andere taal.

Josephien: (*fel*) En Lammert wilde onze kinderen, als die zouden komen, in het plat opvoeden. Gelukkig slikte ik de pil. Plat zet kinderen op achterstand. dat vond ik toen ook al.

Trui: Misschien.

Josephien: (*licht in verdediging*) Ik weet het wel. Ik ken de rapporten van academici met taalonderzoeken. Tweetaligheid staat kinderen niet in de weg bij hun loopbaan, zeggen ze. Tweetaligheid geeft een voorsprong. Kan allemaal waar zijn. Ik geloof in wetenschap. (*glimlacht*). Ik heb niets met nietsisme. (*schudt hoofd met korte schokjes, halfopen mond*)
Trui: Zo te horen heb je twijfels.

Josephien: (*serieus*) Dialect kent een kleinere woordenschat en als de woordenschat even groot mocht zijn als de woordenschat van het Nederlands, dan kent het plat veel woorden die nergens meer toe dienen. Niet anders dan om de toneelstukken van Jans Pol te kunnen begrijpen. (*tussenzin met lagere toonhoogte*) – hebben we opnieuw uitgegeven bij *Ter Verpoozing* – Maar wie zit daar nog op te wachten?

Trui: Misschien overdrijf je. Er zijn ook moderne schrijvers in de streektaal.

Josephien: (*knikt*) Klopt, een paar, maar waar is de emotionele vocabulaire om de tijdgeest weer te geven? In het Engels zijn er meer dan 35 woorden om aan te geven dat je iets mooi vindt, net als die tientallen woorden voor sneeuw in het Groenlands. Waar zijn de Drentse woorden voor houden van en beminnen, voor hartstocht en liefde –

Trui: (*provoceert*) En geilheid –

Josephien: (*glimlacht*) Ja, ook dat woord. Minnezinne.

Trui: En daarom heb je je door Eugène Boissevain laten verleiden.

Josephien: Ik heb hem verleid. Eugène.

Trui: (*zwijgt*)

Josephien: (*onthult*) Ik was met de pil gestopt. Ik dacht dat een kind Lammert en mij nader tot elkaar zou brengen, de kloof zou overbruggen. Maar blijkbaar wist mijn lichaam beter.

Trui: Je lichaam wilde geen kind van Lammert –

Josephien: (*knikt*) Onbewust. Onbewust. (*kijkt weg)*

Trui: Je wist het niet, maar je voelde het.

Josephien: (*strak*) Ik wist het wel. Jij weet ook wanneer de eisprong is, of niet? Je weet het vast.

Trui: (*zwijgt*)

Josephien: Een vrouw voelt dat.

Trui: Jij voelde dat.

Josephien: Ik heb Eugène opgezocht. Ik zag dat hij ongelukkig was in zijn huwelijk. Ik zag dat hij twee prachtige dochters had. Ik zag goede chromosomen, krachtig zaad van een intellectueel met een jagerslichaam. Natuurlijk, hij is ook een stadse macho, maar mijn lichaam was niet te houden. Zeker niet twee weken na de bloeding.

Trui: (*glimlacht*) Een patrijs.

Josephien: (*verbaasd*) Een patrijs? Wat bedoel je?

Trui: Het eerste schot was een patrijs. Je was direct zwanger.

Josephien: Ik voelde dat gelijk. Ik wist dat het gelukt was. Ik heb het Lammert direct verteld. Mijn kind van Eugène.

Trui: Weet ik.

Josephien: Natuurlijk weet je dat. Lammert is een doodeerlijke en doodgoede man zonder geheimen.

Trui: (*provocerend*) Een sul, een goeïge sul. (glimlacht)

Josephien: (*lichte schrik*) Nou nee....

Trui: (*krachtig*) Een lieverd.
Josephien: (*meegaand*) Voor jou. Nu is hij van jou.

Trui: (*troostend*) Ik ben heel tevreden.

Josephien: (*zucht*) Pak van m'n hart.

Trui: Je maakte je zorgen over mij.

Josephien: Ik volgde je op afstand. Ik ben tien jaar, langer nog, bij Lammert geweest. Ik heb gemerkt dat ik die tijd niet kan wegpoetsen.

Trui: (*oogcontact*) Wat zou je willen uitvegen?

Josephien: (*oogcontact, kijkt daarna weg*) De kneuterigheid. Ik voelde me een meisje dat stiekem zwanger werd uit geilheid. Zwanger van een getrouwde man.

Trui: Is dat het enige wat is blijven hangen?

Josephien: Ik schaamde me. Ik schaamde me voor mijn onconventioneel gedrag en die schaamte is lang blijven hangen.

Trui: Never the twain shall meet. Ik weet niet wie dat zei, maar misschien past dat hier. Lammert en jij waren te verschillend in die jaren. Jij hebt hem niet uit z'n, noem het achterlijk, noem het traditioneel milieu kunnen tillen. Toen niet. En jij kon vanzelfsprekend niet afdalen op de maatschappelijke ladder. (*glimlacht, knikt*)

Josephien: Kipling. Rudyard Kipling. Oh, East is East, and West is West, and never the twain shall meet. Nu je dat zo zegt. Zo was het.

Trui: (*negeert citaat)* Je bent buiten je milieu getrouwd en je hebt niet gezien wat er miste. Je had geen zicht op de verschillen en misschien was je in die tijd nog niet nieuwsgierig. Je was nog te romantisch om op je gedrag te kunnen reflecteren.
Josephien: Schijnt zo, lijkt zo. (*pauzeert*) Hoe weet je dat allemaal zo? Ik hoor veel levenswijsheid? Waar heb je dat opgedaan?

Trui: Ik werk in *de Horizon*, een zorgcentrum, en ik doe vrijwilligerswerk in het hospice. Stervenden vertellen zonder bezwaar en met grote openheid hoe hun leven is geweest. Beter: hoe ze hun leven hebben ervaren. Alsof ze gast waren in hun eigen lichaam.

Josephien: (*helder*) Het klinkt alsof ze meer toeschouwer waren dan deelnemer.

Trui: (*gebaart*) Zo had ik het nog niet bekeken, maar daar heeft het wel wat van. Ze vertellen met de dood achter de ogen over hun rol in de tijd en in de regio. Hun plek in de familie en kennissenkring. Ze vertellen nauwelijks over hun baan. Gesprekken gaan vaak over relaties, de saamhorigheid, of het ontbreken van saamhorigheid. Over teleurstelling, vaak over teleurstelling, en over vreugde, over kinderen. Een enkeling is opstandig en lijkt nog een rekening te willen vereffenen, maar de meesten die voor de uitgang staan zijn mild en zijn blij dat ze mogen vertrekken.
Je kent vast de uitdrukking dat een dode geen koffer met geld mee kan nemen. Ook niet als er een munt onder de tong wordt gelegd als betaling aan de schipper van de veerpont over de dodenrivier.
De rijkdom van nieuwe inzichten uit ervaringen van de stervenden blijft achter. Ik voel me verrijkt als ik zie hoe iemand in rust de laatste ademtocht laat gaan. Zo'n dood lichaam vind ik prachtig. (*zwijgt, kijkt naar linksboven*) Ook door de herinnering aan de laatste zinnen, de laatste woorden. *Requiescat in pacem aeternam*. Latijn vind ik ook heel mooi.

Josephien: (*pauzeert*) En jullie hebben geen kinderen.

Trui: (*glimlacht*) Lammert en ik, we hebben geen kinderen.

Josephien: (*strijkt over haar buik, peuterstemmetje*) Mijn vierde is weer een een jongetje.
Trui: (*glimlacht*) En ga je hem Lammert noemen, na ons gesprek?

Josephien: (*glimlacht*). Eugène en ik hebben al een naam gekozen. Die naam blijft geheim tot het kindje is geboren.

Trui: (*maakt oogcontact, kijkt strak, heldere dictie*) Lammert heeft zich vijf jaar voor jullie scheiding laten steriliseren.

Josephien: (*heftige uitroep*) Wat? Hij? Lammert!

Trui: (*rustig*) Lammert.

Josephien: (*heftig*) Ik geloof je –

Trui: (*rustig*) Je hoeft me niet te geloven.

Josephien: (*hakkelend*) Jij... Ik... Lammert...

Trui: (*rustig*) Hij had zijn twijfels.

Josephien: (*herneemt zich*) Over mij?

Trui: (*oogcontact*) Dat heb ik niet gezegd. Als het te pas komt kun je hem dat vragen. (*pauzeert*) Lammert kijkt niet terug naar wat geweest is.

Josephien: (*verbijsterd*) Ongelooflijk.

Trui: (*koel*) Zo is het.

Josephien: (*kijkt naar schoot van Trui*) En jij?

Trui: (*kort*) Verstopte eileiders, beide kanten.

JOSEPHIEN: (*meelevend*) Jammer voor je.

TRUI: (*kort*) Er is niets om over te jammeren.
JOSEPHIEN: (*zuigend*) Maar –

TRUI: (*helder*) Lach om de feiten, heb ik van Lammert geleerd. En hij heeft die wijsheid ongetwijfeld niet van zichzelf.

JOSEPHIEN: (*koel*) Seneca. (*zeurderig*) Maar –

TRUI: (*strak*) Its no use crying over spilled milk.

JOSEPHIEN: (*koel*) Keats. (*zeurderig*) Maar –

TRUI: (*glimlacht*) Time to go. (*staat op en vertrekt*)

EINDE SCÈNE 3

Scène 4

LOCATIE*: Thuis. Theepot met glazen. Zitje. Keukentafel met bloemetje.*

TIJD*: Namiddag. Eventueel een klok aan de muur/op tafel met tijd.*

PERSONAGES*:*
Lammert Lammerts*, heeft thee gezet.*
Trui van Dooren*, komt van bezoek aan* Josephien Reuvers.

SPULLEN: *Theepot, glazen, kindertekeningen, boek* De grote verzoening.

START: Beide aan keukentafel

Lammert: (*belangstellend*) En, heb je Josephien gerust kunnen stellen? Fijn dat je weer thuis bent. Het eten staat klaar. Als we bijgepraat zijn, kunnen we met koken beginnen.

Trui: (*grijnst een beetje*) Kop thee graag, eerst een kop thee.

Lammert: *(Schenkt thee)*Was het bijzonder om met Josephien te praten? Je kende haar niet. Nauwelijks.

Trui: (*Open*) Aardige vrouw. Aardige vrouw, maar ik hoef geen vriendin van haar te worden. Ze weet veel en kan helder denken en goed samenvatten, maar dat kan ik ook. Ze voegt niet veel aan me toe. Als ik het oneerbiedig zeg: ze is veel met zichzelf bezig.

Lammert: Een mens verandert niet veel.

Trui: Ze leefde nog – een beetje – met het gevoel dat ze jou tekort had gedaan. Ze dacht dat je graag een kind van haar had willen hebben.

Lammert: Mensen denken veel. Sommige mensen.

Trui: (*monotoon*) Over ruim drie maanden krijgt ze haar vierde kind. Een jongetje. Alleen maar jongetjes.

Lammert: Goed zaad.

Trui: (*Kijkt Lammert aan*) Waarom wilde je geen kind van haar?

Lammert: (*Kijkt naar Trui, draait daarna weg*) Goede vraag, maar alles wat ik antwoord is niet goed. Ik bedenk maar wat. Ik weet niet meer hoe ik vijftien jaar geleden dacht.

Trui: Wat je deed.

Lammert: Wat ik deed weet ik soms nog wel. (*kijkt schuin omhoog*) De kale feiten. maar de overwegingen weet ik niet meer. Alles wat ik daarover zeg riekt naar rechtvaardiging. Alles wat ik zeg zal mezelf vrijpleiten van welke ondeugd en van welk onhandig besluit dan ook. (*legt handen plat op tafel*) Ik ga enkel argumenten geven die mijn besluit om me na de scheiding te laten steriliseren onderbouwen.
Leed in de wereld, er zijn al genoeg kinderen, ongeschikte vader, ongeschikt als opvoeder, ongeschikte partner, kans op kwalen, angst. Je kent de reeks. Ik ga het niet allemaal herhalen. Je kent me inmiddels een beetje. Ik heb jou ook uitgezocht, of jij mij, op je levenswijze. Neem de dingen zoals ze komen en gebruik je verstand om verstandige besluiten te nemen. Wacht niet op teleurstellingen, die komen vanzelf. En als ze komen, treed ze met open vizier en trots tegemoet.
Vraag je dit als echtgenote, als maatschappelijk werker of als stervensbegeider?

Trui: (*negeert laatste vragen*) Je hebt de filosofen goed bestudeerd. Wil je nog thee?

Lammert: (*liefkozend*) Graag, Trui, graag.

Trui: (*Schenkt thee*) Josephien vertelde van Carl Djerassi. Ooit van gehoord?

Lammert: Nooit. Heb ik wat gemist?

Trui: Hij is de uitvinder van de pil, de anticonceptiepil.

Lammert: En wat heb ik daarmee gemist? Ik heb die pil nooit geslikt. En jij hoefde niet na de kanker aan je eierstokken.

Trui: (*negeert opmerking*) In de nadagen van zijn loopbaan in de wetenschappen heeft die chemicus met anderen *in vitro fertilisatie* ontwikkeld.

Lammert: Reageerbuisbabies.

Trui: Met een injectienaald spuiten ze een spermatozo in een eicel.

Lammert: Bekende truc.

Trui: En na deling tot een tiental cellen gaat het embryo in de baarmoeder.

Lammert: Innesteling. En na negen maanden is er een kind op bestelling. Jongetje of meisje, net wat je wilt.

Trui: Zo is het, maar er is meer.

Lammert: Vertel.

Trui: Uit de teelbal van een overleden man kan een onrijpe zaadcel geprikt worden. Die spermacel – één is genoeg – kan een eicel bevruchten. Een man die een week dood is, kan nog een kind verwekken. En dat gebeurt ook al. Heel apart.

Lammert: Vertel je dat ook in het hospicium?

Trui: Het is me ernst.

Lammert: Ga door.
Trui: En geen eileiders is ook geen probleem meer. Met injectienaald en een reageerbuis is het hele voortplantingsapparaat te omzeilen. Ook vrouwen van boven de vijftig kunnen moeder worden van gesteriliseerde mannen.

Lammert: Je hebt geen plannen, neem ik aan.

Trui: Je kent me. Ik ben verrast door deze ontwikkelingen. Wat kan en vooral dat het ook al zo gebeurt. De keuze van een huwelijkspartner gaat er in de toekomst heel anders uitzien. Liefde en seks hebben in de toekomst niets meer met elkaar te maken. (*pauzeert*) Oh ja, Josephien Reuvers vertelde dat ze vooral seks had met Eugène als ze stevige ruzie hadden gehad. Vrijen om het weer goed te maken – Eugène is een ruziezoeker, zegt Josephien.

Lammert: (*wegwerpgebaar*) Waar jullie vrouwen ook overal over praten.

Trui: Vier jongens. (*pauzeert*) Je hebt me nooit vertelt over jou en Josephien. Of jullie ook ruzie maakten. (*pauzeert*) Ik wil het niet weten.

Lammert: Wat een ander doet in bed gaat ons niet aan. En trouwens; sinds wanneer hadden liefde en seks wel met elkaar te maken? In India zoeken ouders de partner uit voor hun kinderen. Sommigen krijgen hun bruid of bruidegom pas op de bruiloft te zien. Liefde speelt daar geen enkele rol. Zo gaat het ook met de IVF die je beschrijft. Maar ik zie, afgezien van de technologie, geen nieuwe zaken voorbijkomen. Nog geen honderd jaar geleden kozen in deze provincie ouders ook de partners van hun kinderen. Subtiel, maar wel gestuurd.

Trui: Geld bij geld –

Lammert: En armoede bij armoede. Geloof, bij geloof.

Trui: Soort zoekt soort.

Lammert: En dat is ook goed. Zo hebben wij elkaar ook gevonden. En ik ben heel tevreden met je.

Trui: Ik verloochen nu mijn afkomst. Ik zeg niet wat ik geleerd heb te zeggen. Dit is mijn antwoord: Fijn dit weer van je te horen.

Lammert: (*fluistert naar opzij*) Slijmerd.

Trui: Die ivf. Ik moet ineens aan jouw gesprek met Eugène denken. De toekomst van de streektaal. Ik zie parallellen.

Lammert: Kunstmatige instandhouding van de soort, bedoel je. Met kunstgrepen dode en onvruchtbare mannen alsnog vader laten worden en vrouwen met ontbrekende eileiders die alsnog moeder worden, al zijn ze zestig jaar of ouder. Zolang ze maar een baarmoeder hebben. Drentse boeken drukken zolang er persen zijn.

Trui: Moet je willen.

Lammert: Wat kan, dat gebeurt. Niemand kan het onvermijdelijke tegenhouden. Dit is het leven dat verder moet gaan.

Trui: Moeder laat het ei van haar overleden dochter – uit de vriezer, en geïnjecteerd met zaad van haar overleden schoonzoon – in haar baarmoeder implanteren en zij wordt zo moeder van haar eigen kleinkind.

Lammert: Wat kan dat gebeurt.

Trui: Moet je willen.

Lammert: Wij willen dat niet. Ik wil dat niet.

Trui: (*grijnst*) Nieuwe mogelijkheden voor het hospice.

Lammert: (*grimlacht*) Voor Drentse taal en literatuur.
Trui: (*smile*) Overleden mensen in leven houden.

Lammert:(*smile*) *Ter Verpoozing*. (*pauzeert*) En dat heb je allemaal van Josephien gehoord?

Trui: (*grijnst*) Dat van Djerassi was nieuw. Ik ga dat boek over *Seks in een tijd van technologische reproductie* zeker lezen. Boeiender dan haar levensverhaal. Ik verviel in mijn rol van maatschappelijk werker. Herhalen, samenvatten en af en toe empathisch contact leggen.

Lammert: En ze liet het gebeuren?

Trui: Ze liep leeg. Ik had haar alles kunnen laten vertellen.

Lammert: Dat heb je nagelaten, mag ik hopen.

Trui: (*grijnst*) Ik hoef niet alles meer te weten. Ik weet genoeg.

Lammert: (*onderzoekend*) Ben je met een kater vertrokken? Teleurgesteld?

Trui: Niet met een kater. Ze gaf me de dikke pil van Henk Nijkeuter met de *Geschiedenis van de Drentse literatuur 1956 tot 2014*. Vers van de pers bij *Ter Verpoozing*. Mooi vervolg op zijn proefschrift.

Lammert: *Geschiedenis van de Drentse literatuur 1816-1956*.

Trui: Afsluiting van een tijdperk. Het is tijd voor een nieuw begin.

Lammert: Komt helemaal goed. Ik ben juist bezig aan een essay over literatuur van de jonge generatie. Enige overeenkomst tussen de jonge schrijvers: ze wonen in of in de buurt van Nedersaksië en ze schrijven verhalen, romans en gedichten in hun eigen taal.

Trui: In het Drents?

Lammert: Hun eigen verhaal in hun eigen taal.

Trui: In het Drents?

Lammert: In hun eigen taal.

Trui: (*wijst opzij naar kindertekeningen op tafel*). Hoe kom je daaraan?

Lammert: Vanmiddag kwamen drie meisjes aan de deur. Ze hadden tekeningen voor mij gemaakt, zeiden ze. Kinderen van een jaar of vier, vijf.

Trui: Wat aardig. (*houdt tekeningen omhoog*)

Lammert: Heel aardig. Handelsgeest. Initiatief. Ambitie. Natuurlijk wilden ze een beloning.

Trui: Snoep, fruit?

Lammert: Wat dacht je! Geld.

Trui: Heb je ze betaald?

Lammert: Ik heb ze eerst laten vertellen wat op de tekeningen is te zien.

Trui: En wat vertelden ze?

Lammert: (*pakt tekeningen*) De zee. Een van de meisjes vroeg me: 'Wat is er gek aan dit strand?' Ze had een diepere laag aangebracht. Ze vertelde wat er nog meer te zien en te beleven was. Ze had een verhaal. Talent voor een roman. Fantastisch. En ik kocht een tekening van een baby in een wieg. En deze vrolijke tekening met bloe-

men met uitroep **Jé**. Dat was een vreugdekreet voor de baby in de buik van haar moeder.
TRUI: En?

LAMMERT: Ik heb ze elk vijftig cent gegeven. Investering voor de toekomst.

TRUI: (*fronsend*) Wat betekenen die tekeningen voor de streektaal en de Drentse literatuur?

LAMMERT: Op sommige vragen weet ik geen antwoord. Op veel vragen weet ik geen antwoord. Ik laat graag aan jou over om te bedenken hoe het verder moet. (*wijst naar publiek*) Gaan we samen naar het hospice of zetten we een wieg in de kamer? Komen er nieuwe talenten in de Olde Laandschop? Nieuwe talenten, met een ander verhaal, met een andere taal? Durven we afscheid te nemen van het lijk?
Om een citaat uit een dode taal aan te halen: *Requiescat in pacem aeternam*?
Op veel vragen over de toekomst heb ik geen antwoord. Maar op één vraag over het heden kan ik wel een antwoord geven.

TRUI: Wat eten we?

LAMMERT: Tagliatelle en Frutti di mare. Pistache-ijs met frambozen.

TRUI & LAMMERT: (*naar de keuken*).

EINDE SCÈNE 4

Bronnen

* Gerard Stout, *De grote verzoening*. Ter Verpoozing 2014.
* Carl Djerassi, *Seks in een tijd van technologische reproductie*. Ter Verpoozing 2014.
* Chrétien Schouteten, *De scheikundige*, toneel over Fritz Haber. Ter Verpoozing 2013.
* Robbert van Lanschot, *Trouw toch liever met een donker meisje*. De Volkskrant, 9 juli 2014.
* Mr. dr. Ellen-Rose Kambei, oprichter/directeur van de Rutu Foundation for Intercultural Multilingual Education, Amsterdam, *Racisme*. De Volkskrant, 12 juli 2014.
* Interview met Joep Dohmen, NRC 12 juli 2014.
* Wim Couwenberg. *Heeft Nederlands als cultuurtaal nog toekomst?* Ons Erfdeel, mei 2014.
* Museum De Fundatie, Zwolle. Tentoonstelling *Meer Macht*, m.n. Yael Bartana, *Wenn ihr wollt, ist es kein traum* (2012).
* 12 juli 2014 Kindertekeningen van buurmeisjes.
* Marloes Otten, Hylke de Boer, Marit van der Haar, Boudicca Meerman, Sandra Nip, Lotte Wouters, *De Kunst van Verhalen*. Grensloos Kunst Verkennen. Ter Verpoozing 2014.

* Web: Two things which are so different as to have no opportunity to unite. Twain derives from the Old English *twegen*, meaning *two*. The phrase never the twain shall meet was used by Rudyard Kipling, in his Barrack-room ballads, 1892: “Oh, East is East, and West is West, and never the twain shall meet.” There, Kipling is lamenting the gulf of understanding between the British and the inhabitants of the Indian subcontinent. It may well be that he coined the phrase.

Wat is er gekaa

and it's strand?

jé